

การนิเทศการศึกษา*

Educational Supervision

ศจีทิพย์ ตาลพันธ์

Sachithip Tanpan

เอกราช โขจิตพิมานเวช

Akkarach Kositpimanvach

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: tip.sagee@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา คำว่านิเทศ หมายถึง การนิเทศการศึกษาและนิเทศการสอน ซึ่งมีเป้าหมายหลักเดียวกัน คือ คุณภาพการศึกษาและตัวบ่งชี้คุณภาพที่สำคัญ คือ คุณภาพของนักเรียนหรือประสิทธิผลการเรียนรู้ของนักเรียน การนิเทศการศึกษา จึงมีความหมายกว้างกว่าการนิเทศการสอน เพราะในการนิเทศการสอน คำว่า"การสอน" มีความหมายที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนโดยตรง การนิเทศการสอนจึงเป็นส่วนย่อย ที่สำคัญส่วนหนึ่งของการนิเทศการศึกษา หมายความว่า การนิเทศการศึกษาต้องมีการนิเทศการสอนรวมอยู่ด้วย จึงจะทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาในด้านการจัดการเรียนการสอนโดยตรงได้ เนื่องจากทั้งการนิเทศการศึกษาและการนิเทศการสอนมีทฤษฎี แนวทางการปฏิบัติ หลักการแนวคิด เดียวกัน ในการนิเทศการศึกษาต้องดำเนินการตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง มีแผนการดำเนินงานเป็นลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน เป็นระบบ มีการติดตามประเมินผล และให้คำแนะนำ ช่วยเหลือครูเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนดีขึ้น ด้วยเหตุนี้การนิเทศการศึกษาจึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้ครูพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการสอนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก

คำสำคัญ : การนิเทศการศึกษา, การจัดการเรียนรู้, กระบวนการนิเทศการศึกษา

* Received 5 October 2022; Revised 13 October 2022; Accepted 22 October 2022

Abstract

This academic article Its objectives are to study and create a body of knowledge about educational supervision. The word Nithet (Supervision) This includes educational supervision and teaching supervision. The main goal is the quality of education and the key quality indicators are student quality or student learning effectiveness. Educational supervision Supervision) Therefore, it has a broader meaning than teaching supervision. (Supervision of Instruction or Instructional Supervision) because in teaching supervision The word "teaching" has a meaning that directly focuses on improving the quality of teaching and learning. Teaching supervision is therefore a subset . An important part of educational supervision means that educational supervision must include teaching supervision as well. This will lead to improvements and developments in teaching and learning management directly. This is because both educational supervision and teaching supervision have a theory. practice guidelines The same conceptual principles in educational supervision must be carried out in accordance with the correct scientific principles. have a sequential action plan The procedure is clear and systematic, with follow-up and evaluation. and give advice Help teachers to make teaching management better. For this reason, educational supervision is both a science and an art. It is a process that helps teachers develop learning activities and change teaching paradigms to keep up with changes. are ready to develop quality learners having desirable characteristics as a Thai citizen and a citizen of the world

Keywords : educational supervision , learning management , educational supervision process

บทนำ

สังคมโลกในศตวรรษที่ 21 มีความแตกต่างจากในอดีตอย่างมาก มีการเคลื่อนย้ายผู้คน สื่อเทคโนโลยี และทรัพยากรต่าง ๆ จากทั่วทุกมุมโลกอย่างรวดเร็วและสะดวก มีความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองระหว่างภูมิภาค ประเทศ สังคมและชุมชน มีความซับซ้อน และเปลี่ยนแปลงของความรู้และข้อมูลข่าวสารตลอดเวลาอย่างเป็นพลวัต มีเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมเกิดขึ้นมากมาย วิถีชีวิตและการทำงานในศตวรรษที่ 21 มุ่งพัฒนาประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ให้เกิดขึ้นในอนาคตนั้น และให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศให้มีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อน กระบวนการพัฒนาทั้งในระยะกลางและระยะยาว โดยเฉพาะ “การพัฒนาคน” ให้มีการเตรียม ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีสิ่งที่สำคัญที่สุดคือทักษะการเรียนรู้และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ทั้งในเชิงระบบและโครงสร้างของสังคมไทย ให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 กำหนดไว้ในมาตรา 6 ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และเพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษา เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพ ในการพัฒนาคนไทยให้บรรลุเป้าประสงค์ตามความต้องการของประเทศและทัดเทียมกับนานาชาติ เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษามากมาย เช่น การปรับเปลี่ยนหลักสูตร ความรู้ในสาขาวิชาการต่าง ๆ เพิ่มขึ้น แนวความคิดและแนวการจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ มีการเปลี่ยนแปลงจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาให้ทันต่อยุคสมัย แต่ยังพบว่า บุคลากรที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้องอื่น ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอน การดำเนินงานให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและแก้ไข ปัญหาได้ จำเป็นต้องมีบุคลากรที่สามารถเข้าไปช่วยเหลือ แนะนำ ร่วมพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งได้แก่ บุคลากรที่ทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศ หรือศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีหน้าที่นิเทศ ช่วยเหลือ แนะนำ ร่วมแก้ไข ปัญหาทางการศึกษาให้ครูมีความเจริญงอกงามทางวิชาการ สามารถพึ่งตนเองได้ และนำความรู้เหล่านี้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนได้

จากนโยบายเร่งด่วนด้านการแก้ปัญหาภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ (Learning Loss) ให้เด็กไทยทุกคน อ่านออกเขียนได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ที่ต้องกำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา และต้องกำหนดเป้าหมายการนิเทศโดยเน้นการสังเกตการเรียนการสอนของนักเรียน การนิเทศชั้นเรียน สังเกตชั้นเรียน และแก้ปัญหาการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อเสริมแรงการทำงานแก่ครูโดยเน้นการแนะนำเชิงพัฒนา และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างความไว้วางใจ สร้างความรู้สึกร่วมกันในการทำงานเป็นทีม เป็นกัลยาณมิตร มากกว่าการเสนอแนะเชิงลบ การดำเนินการดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องประกอบด้วยกระบวนการจัดการเรียนการสอน กระบวนการบริหาร และกระบวนการนิเทศ จำเป็นต้องพัฒนาและร่วมกันสนับสนุน ส่งเสริมไปด้วยกันในลักษณะของ “เกลียวเชือก” กระบวนการนิเทศการศึกษา (Supervision) เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครู โดยมุ่งให้เกิดการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลถึงคุณภาพของผู้เรียน

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการนิเทศการศึกษา จึงเป็นบทบาท และหน้าที่ของศึกษานิเทศก์ เป็นเพื่อนร่วมคิด เพื่อนร่วมทางในการให้แนะนำครู ช่วยเหลือ ปรับปรุง พัฒนา และสร้างสรรค์การศึกษาให้ครูใช้วัตรกรรมทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา (Supervision) เป็นกระบวนการทำงานและความร่วมมือระหว่าง ผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศ เพื่อประสิทธิภาพอันสูงสุดในการเรียนของนักเรียน การนิเทศเป็นการ กระตุ้นให้การทำงานประสบผลสำเร็จ ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

แฮริส (Harris). (1985). มีความเห็นว่า การนิเทศการศึกษา คือ สิ่งที่บุคลากรใน โรงเรียนกระทำกับบุคคลหรือสิ่งของเพื่อมุ่งหมายในการคงไว้หรือเปลี่ยนแปลงการดำเนินงาน ของโรงเรียนให้เป็นไป ตามแนวทางที่จะส่งอิทธิพลให้บรรลุจุดมุ่งหมายหลักการสอนของ โรงเรียนนั้น คือ การนิเทศการศึกษามุ่งให้เกิดผลต่อผู้เรียนโดยผ่านบุคคลและวัสดุ

การนิเทศ (Supervision). (1967). คือ การพัฒนาหรืออำนวยการ ให้บริการทาง เทคนิคจากผู้เชี่ยวชาญ การร่วมมือและประสานงานซึ่งมีความหมายโดยสรุปดังนี้ S คือ การ สนับสนุน (Support) การมีส่วนร่วม (Share) การบริการ (Service), U คือ ความสามัคคี

(Unity) ความเข้าใจ (Understanding) การยกฐานะ (Upgrading, P คือ การวางแผน (Planning) การเลื่อนขั้น (Promotion) การแก้ปัญหา (Problem-solving), E คือ การศึกษาหาความรู้ (Education) การประเมินผล (Evaluation) การทดลอง (Experiment), R คือ การวิจัย (Research) การรายงาน (Report) การบันทึก (Record), V คือ การเยี่ยมเยียน (Visiting) การรู้คุณค่า (Value) การมีคุณธรรม (Virtue), I คือ การปรับปรุง (Improvement) การให้ข่าวสาร (Information) การอบรม (Inservice Training), S คือ การปรับตนเอง (Self-adjustment) ความมั่นใจตนเอง (Self-confidence) การรับผิดชอบตนเอง (Self-responsibility), I คือ นวัตกรรม (Innovation) ความฉลาดรอบรู้ (Intelligence) ความสนใจ (Interest), O คือ การสังเกต (Observation) การจัดรูปงาน (Organization) การตั้งจุดประสงค์ (Objective), N คือ ความต้องการ (Needs) การประนีประนอม (Negotiation) ความจำเป็น (Necessity) (S.P. Aggarwal, 1967)

จอมพงศ์ มงคลวนิช (2555) ให้ความหมายของการนิเทศว่า หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันของผู้บริหารกับบุคลากรภายในสถานศึกษา ซึ่งจะต้องร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานของครู เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนให้สูงขึ้นตามจุดมุ่งหมายที่ทางสถานศึกษาคาดหวังไว้

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2551) ให้ความหมายของการนิเทศ หมายถึง กระบวนการในการจัดกิจกรรมอันนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่พึงประสงค์ และเป็นการแสดงถึงกิจกรรมการนิเทศที่เป็นไปในทางการให้คำปรึกษาช่วยเหลือปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้ได้มาตรฐานที่กำหนดในการประกันคุณภาพ

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาไว้ว่าเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือ ชี้แนะและพัฒนางานให้ประสบความสำเร็จทันต่อสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อีกทั้งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเหลือสนับสนุนกระบวนการบริหาร และกระบวนการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นสรุปความหมายของการนิเทศการศึกษา หมายถึง ความร่วมมือกันระหว่างศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ครูและบุคลากรในโรงเรียน ร่วมกันวางแผนออกแบบ แก้ไข ปรับปรุง พัฒนางาน โดยการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (PLC) ในการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อคุณภาพของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสูงสุด

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

การกำหนดจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติการนิเทศ ให้บรรลุ จุดมุ่งหมายนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนักการศึกษาหลายท่านได้นำเสนอไว้ดังต่อไปนี้

Glickman and other (2010) ได้กำหนดเป้าหมายของการนิเทศ แบบพัฒนาการ (Developmental Supervision) เพื่อการปรับปรุงการเรียนรู้ของนักเรียน (Improved Student Learning) โดยผ่านการให้การนิเทศครูและบุคลากรทางการศึกษาในสำคัญต่อไปนี้ คือ

1. การให้ช่วยเหลือครูโดยตรง (Direct Assistance)
2. การพัฒนากลุ่ม (Group Development)
3. การพัฒนาหลักสูตร (Curriculum Development)
4. การพัฒนาวิชาชีพ (Professional Development)
5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)
6. การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงที่คำนึงถึง

ความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ (Building Community, Facilitating Change and Addressing Diversity)

รุ่งชัชดา พรवेशชาติ (2551) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษามีหน้าที่ที่จะทำให้สถานศึกษาเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายที่จะดำเนินไปสู่วัตถุประสงค์ของสถานศึกษา ภารกิจของศึกษานิเทศ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์จำเป็นต้องพัฒนาตนเองมิใช่เน้นแต่เรื่องเทคนิคการสอน และคิดค้น ระเบียบวิธีการสอนเท่านั้น หากแต่ยังต้องมุ่งเสริมสร้างความเจริญเติบโตของนักเรียนรอบด้าน คือ ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านร่างกาย ด้านสังคม

คณะกรรมการคุรุสภา (2557) ได้กล่าวถึงการนิเทศการศึกษาไว้ว่า มีจุดมุ่งหมายตามวิธีปฏิบัติงาน 4 ประเภท ดังนี้

1. การนิเทศเพื่อการแก้ไข (correction) เป็นการนิเทศที่เกิดจากการพบข้อผิดพลาด และบกพร่องก็ให้หาทางช่วยแก้ไขโดยวิธีการต่าง ๆ
2. การนิเทศเพื่อป้องกัน (preventive) เป็นการนิเทศที่พยายามหาวิธีการต่าง ๆ มาจัดดำเนินงานเพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น
3. การนิเทศเพื่อก่อ (construction) เป็นการนิเทศที่เกิดพยายามที่จะกระทำในทางที่เหมาะสมเพื่อความเจริญเติบโตในอนาคต เช่น การใช้ระเบียบวิธีสอนที่ดี

เป็นประจำช่วยให้กำลังใจช่วย กระตุ้นให้ครูทำงานด้วยความกระฉับกระเฉง

4. การนิเทศเพื่อการสร้างสรรค์ (creation) การนิเทศที่พยายามคิดสร้างสรรค์ในสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดมีขึ้นในสถานศึกษา

จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษามีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการนิเทศเพื่อพัฒนาครูให้มีภาวะผู้นำทางวิชาการในการพัฒนา ปรับปรุง หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนเสริมสร้างสมรรถนะด้านการสอนและการปฏิบัติงาน ของครูส่งเสริมการประสานความร่วมมือในการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนา ครูสู่ “ครูที่มีคุณภาพ” ให้ครูมีความไว้วางใจและความมั่นคงในความก้าวหน้าในวิชาชีพ

หลักการนิเทศการศึกษา

การปฏิบัติงานใด ๆ ในองค์กรหรือหน่วยงาน ถ้าจะให้ประสบความสำเร็จ หรือบรรลุ จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ดำเนินงานจะต้องมีหลักการในการทำงาน การนิเทศการศึกษาก็เช่นเดียวกับงานอื่น ๆ ที่ผู้นิเทศต้องมีหลักการในการนิเทศ เพื่อเป็น แนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งหลักการนิเทศนั้นได้มีนักการศึกษาและนักวิชาการต่างประเทศให้ แนวคิดไว้ต่าง ๆ ดังนี้

บริกส์ และ จัสต์แมน (Briggs and Justman) (1952) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักการ นิเทศการศึกษา ไว้ว่า

1. การนิเทศการศึกษาจะต้องเป็นการส่งเสริม และการสร้างสรรค์
2. การนิเทศการศึกษาต้องเป็นประชาธิปไตย
3. การนิเทศการศึกษาจะต้องเกี่ยวข้องอยู่กับการรวบรวมแหล่งวิทยาการเข้า เป็นกลุ่มมากกว่าที่จะมาแบ่งแยกผู้นิเทศเป็นรายบุคคล
4. การนิเทศการศึกษาควรตั้งอยู่บนรากฐานของการพัฒนาวิชาชีพมากกว่า ที่จะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
5. จุดมุ่งหมายสูงสุดของการนิเทศการศึกษา คือ การหาทางช่วยเด็กให้ บรรลุผลตามความมุ่งหมายของการศึกษา
6. การนิเทศการศึกษาจะต้องแสวงหาแนวทางที่จะส่งเสริมความเจริญอก งาม และพัฒนาการของครู โดยเฉพาะเกี่ยวกับความถนัดของแต่ละบุคคล
7. การนิเทศการศึกษา จะต้องเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความรู้สึกพึงพอใจ และอบอุ่นใจให้แก่ครู และความสัมพันธ์อันดีในหมู่คณะครู

8. การนิเทศการศึกษา ควรเริ่มจากสภาพการณ์ปัจจุบันที่กำลังเผชิญอยู่
9. การนิเทศการศึกษาควรเป็นการส่งเสริมความก้าวหน้าและความพยายามของครูให้สูงขึ้น
10. การนิเทศการศึกษา ควรเป็นการปรับปรุงและส่งเสริมเจตคติ และข้อคิดเห็นของครู ให้ถูกต้อง
11. การนิเทศการศึกษา ควรเป็นไปอย่างง่าย ๆ และไม่มีพิธีรีตอง
12. การนิเทศการศึกษา ควรใช้เครื่องมือและกลวิธีง่าย ๆ
13. การนิเทศการศึกษา ควรตั้งอยู่บนหลักการและเหตุผล
14. การนิเทศการศึกษา ควรมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน และสามารถประเมินผลได้โดยตนเอง

สรุปได้ว่า หลักการของการนิเทศการศึกษา เป็นศาสตร์ที่มีหลักการที่ถูกต้องอย่างเป็นระบบ สามารถนำไปใช้ในการนิเทศของผู้นิเทศ และเป็นแนวทางในการปฏิบัติการนิเทศการศึกษาของหน่วยงานทางการศึกษา เป็นหลักการสำคัญ คือมุ่งประโยชน์เพื่อการพัฒนาครูเป็นสำคัญ หลักแห่งความร่วมมือของผู้บริหาร ผู้นิเทศและครู หลักของการสร้างสัมพันธภาพบนความเท่าเทียมและการยอมรับซึ่งกันและกัน หลักของความเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง และ หลักของความยืดหยุ่นให้อิสระในการพัฒนาตนเอง

รูปแบบการนิเทศการศึกษา

สาระสำคัญของวิธีการนิเทศแต่ละวิธี ดังนี้

1. การนิเทศแบบทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Supervision) ซึ่งเป็นทฤษฎีของแมกเกรเกอร์ (Douglas McGregor). (1960). เน้นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เน้นความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและบรรยากาศที่เป็นมิตร เป็นกันเอง ให้ความสำคัญต่อความต้องการของมนุษย์และความพึงพอใจต่อผลงาน ที่เกิดขึ้น ภาวะผู้นำที่ใช้จะไม่ใช้ทั้งการชี้นำหรือการอุปถัมภ์แต่เป็นการสนับสนุน (Supportive) มากกว่า
2. การนิเทศแบบสนับสนุน (Supportive Supervision) เป็นแนวคิดของ Raymond C. Garuba and Stanley William Rothstein (1998) กล่าวว่า เป็นสถานการณ์การเรียนรู้ ระหว่างครูหรือผู้ได้รับการนิเทศกับผู้นิเทศโดยการเรียนรู้วิธีคิด และการกระทำใหม่ ๆ ซึ่งผู้นิเทศจะต้องเรียนรู้ที่จะต้องเชื่อใจครู เชื่อถือที่ครูเห็นและสิ่งที่ครูได้ยืนมามากขึ้น

ขณะเดียวกันครูก็ต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจผู้นิเทศในเรื่องที่ว่าผู้นิเทศจะใช้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาช่วยครูให้สามารถปรับปรุงและพัฒนางานของตนเอง ผลของการนิเทศแบบสนับสนุนที่เห็นได้ชัดก็คือ ความเป็นมิตรที่ดีต่อความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนระหว่างผู้นิเทศและครูและความเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ในชั้นเรียนดีขึ้น

3. การนิเทศแบบมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Supervision) เป็นแนวคิดความเชื่อของเอลตัน เมโย (Elton Mayo) (1930) นักปรัชญาสังคมและศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด โดยเมโยเชื่อว่า ผลผลิตหรือผลงานของผู้ปฏิบัติงานจะเพิ่มขึ้นได้จากการให้ผู้ปฏิบัติงานเหล่านั้น มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ทำให้ครูรู้สึกว่ามีค่าสำคัญสำหรับโรงเรียนความรู้สึกส่วนตัว และความสัมพันธ์ที่ดี

4. การนิเทศแบบพัฒนาการ (Developmental Supervision) กลlickแมน กอร์ดอนและรอสกอร์ดอน (Glickman Gordon and Ross-Gordon) (1981) กล่าวว่า ผู้นิเทศต้องพิจารณา เลือกใช้ยุทธวิธีการนิเทศแบบพัฒนาการที่เหมาะสมสำหรับการนิเทศครู ในองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ 1) ระดับพัฒนาการของครูและระดับความสามารถในการคิดเชิงนามธรรม 2) ความรู้ความเชี่ยวชาญ 3) ความรับผิดชอบต่อภาระหน้าที่ 4) การยอมรับและผูกพันต่อภาระหน้าที่

5. การนิเทศแบบหลากหลายวิธีการ (Differentiated Supervision) แกลทฮอร์น (Allan Glatthorn, 1984) ได้เสนอระบบการนิเทศแบบหลากหลายวิธีการไว้ 4 วิธีคือ 1) การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) 2) การนิเทศแบบร่วมพัฒนาวิชาชีพ (Cooperative Professional Development) 3) การนิเทศแบบพัฒนาตนเอง (Self-directed Development) 4) การนิเทศโดยผู้บริหาร (Administrative Monitoring) (ภณทิรา สุปการ, 2557)

สรุปได้ว่ารูปแบบการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ที่เน้นมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศที่สามารถทำงานร่วมกันได้ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ผู้นิเทศอาจจะเป็นผู้แนะนำ ชี้แนะ ให้คำปรึกษากับผู้รับการนิเทศและอาจจะต้องรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากผู้รับการนิเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยคำนึงถึง บริบท สถานการณ์ และจุดมุ่งหมายที่จะต้องทำการนิเทศการศึกษาด้วย

กระบวนการนิเทศการศึกษา

การนิเทศเป็นสิ่งจำเป็นที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน เพื่อให้ได้มาซึ่งผลที่มีประสิทธิภาพ การดำเนินงานนิเทศจึงต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่เรียกว่า กระบวนการ นิเทศควบคู่ไปกับการบริหารโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ โดยอาศัยบุคลากรที่เกี่ยวข้องภายในโรงเรียนร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่ในการนิเทศ จำเป็นต้องมีหลักการ เพื่อเป็นแนวทาง ในการดำเนินในเรื่องนี้ มีนักการศึกษา ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศ ดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 (2564) ใช้กระบวนการนิเทศแบบ "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" ซึ่งมีขั้นตอนการนิเทศ ตามกระบวนการนิเทศ "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" ดังนี้

1. เข้าใจ คือ การสร้างให้เกิดความมั่นใจในข้อมูลพื้นฐานด้วยการศึกษา

ข้อมูลทุกมิติของโรงเรียนและชุมชน ค้นหารากฐานของปัญหา รวบรวมองค์ความรู้

ขั้นที่ 1 รู้ชัดปัญหา รู้ข้อมูลพื้นฐาน ความต้องการ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น นโยบายเป้าหมาย ขององค์กร โรงเรียน และชุมชน ดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจนโยบาย เป้าหมาย ของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับ สภาพปัจจุบัน ปัญหา

ขั้นที่ 2 ศึกษาบริบท ศึกษา รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูล โรงเรียน ชุมชน เพื่อค้นหารากฐานของปัญหาที่แท้จริง

1. สำรวจ สภาพปัจจุบันของโรงเรียน และชุมชน

2. ศึกษาข้อมูลผู้เรียน ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสมรรถนะ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ของปีที่ผ่านมา

3. SWOT ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานิเทศก์ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา

2. เข้าถึง คือ เป็นการสื่อสารและการสร้างความมีส่วนร่วม โดยมุ่งสร้างความมั่นใจให้โรงเรียน ชุมชนและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากที่สุด

ขั้นที่ 3 กำหนดเป้าหมาย

1. ประชุมชี้แจง สื่อสาร สร้างความเข้าใจ ให้ตรงกันเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดขึ้น

2. ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย หรือ ประเด็นการพัฒนา กำหนดแนวทางการพัฒนา หรือการแก้ปัญหา ร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วางแผน ออกแบบ วางแผนออกแบบกระบวนการพัฒนา ด้วยการมีส่วนร่วม และสื่อสารเพื่อให้ความเข้าใจตรงกัน

1. วางแผน ออกแบบ หลักสูตรและโปรแกรมการพัฒนา

2. สร้าง หลักสูตรและโปรแกรมการพัฒนา

3. สร้างเครื่องมือกำหนดปฏิทินการทำงาน

3. **พัฒนา** คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพ โรงเรียนและชุมชนสร้างทีมพี่เลี้ยง ออกแบบหลักสูตรและโปรแกรมพัฒนาการศึกษา ดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติของโรงเรียนและชุมชน รวมทั้ง ให้คำแนะนำ นิเทศ กำกับ ติดตาม และสนับสนุน

ขั้นที่ 5 ลงมือทำนำกระบวนการที่ได้วางแผน ออกแบบ ลงสู่การปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมมีทีมพี่เลี้ยงให้ คำแนะนำ นิเทศ กำกับ ติดตาม และสนับสนุน

1. ประชุม สื่อสาร สร้างความเข้าใจ หลักสูตรและโปรแกรมการพัฒนาให้กับกลุ่มเป้าหมาย

2. ดำเนินการพัฒนาตามกระบวนการ หลักสูตรและโปรแกรมการพัฒนาที่กำหนดไว้

3. ทีมพี่เลี้ยง ให้คำแนะนำ นิเทศ กำกับ ติดตาม

4. ใช้กระบวนการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) การ Coaching ในการพัฒนาศักยภาพโรงเรียน

ขั้นที่ 6 นำสะท้อนผล การเรียนรู้การทำงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำสู่การปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น ใช้กระบวนการสะท้อนผลการทำงานที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และ นำสู่การปรับปรุง หรือ พัฒนาการงานให้ดีขึ้น โดยใช้กระบวนการ AA, PLC, KM สม่าเสมอ

ขั้นที่ 7 คลังพัฒนาให้ยั่งยืน เสริมสร้างขวัญ กำลังใจ ให้มีจิตสำนึกใน

การพัฒนาสู่ความยั่งยืน จัดกิจกรรมเพื่อสร้างขวัญ กำลังใจ และการมีจิตสำนึกในการพัฒนาสู่ความยั่งยืน ได้แก่ การค้นหา Best Practices, Good Practices กิจกรรม Share & Learn

กระบวนการนิเทศแบบ "เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา" มีขั้นตอนตามกระบวนการนิเทศมี 7 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1) รู้ชัดปัญหา ขั้นที่ 2) ศึกษาบริบท ขั้นที่ 3) กำหนดเป้าหมาย ขั้นที่ 4) วางแผน ขั้นที่ 5) ลงมือทำตอน ขั้นที่ 6) นำสะท้อนผล ขั้นที่ 7) ตลใจพัฒนาให้ยั่งยืน

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา

การนิเทศการศึกษา เป็นภารกิจของศึกษานิเทศก์ ที่ดำเนินการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยเฉพาะในโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และการปรับเปลี่ยนนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด เช่น การปรับเปลี่ยนหลักสูตรที่มุ่งสู่สมรรถนะ และการปรับวิธีการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนสถานศึกษาจึงมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการนิเทศ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงความจำเป็นในการนิเทศการศึกษา ดังนี้ (อัญชลี ธรรมะวิสิฏกุล, 2552)

1. การปฏิรูปการศึกษา การปรับนโยบายของรัฐบาล มีการปฏิรูปการศึกษาให้ได้มาตรฐานการทำงานของครูในสภาพแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลง ทั้งด้านการศึกษาและเทคโนโลยีด้านดิจิทัล

2. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม การนิเทศการศึกษาจะช่วยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา คือโรงเรียนหรือสถานศึกษา

3. การเจริญก้าวหน้าของศาสตร์วิชาความรู้ ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ พัฒนาเพิ่มขึ้นโดยไม่หยุดยั้ง แนวคิดในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา การนิเทศการศึกษาจะช่วยให้ครูมีความรู้ ทักษะที่ทันสมัยอยู่เสมอ

1. การนิเทศการศึกษาเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าสามารถพัฒนางานได้ การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาขึ้น จำเป็นต้องได้รับการชี้แนะหรือนิเทศการศึกษา จากผู้ชำนาญการโดยเฉพาะ จึงจะทำให้แก้ไขปัญหาได้สำเร็จลุล่วง

2. การจัดการศึกษาของประเทศให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ จะต้องมีการควบคุม ดูแลด้วยระบบการนิเทศการศึกษา ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา

3. การนิเทศการศึกษาเป็นกิจกรรมที่มีความจำเป็นต่อการพัฒนาการทำงานของครู แม้ว่าครูจะได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีแล้วก็ตาม แต่ครูก็ต้องปรับปรุงฝึกฝนตนเองอยู่เสมอในขณะที่ทำงานในสถานการณืจริง

4. มีความจำเป็นต่อการช่วยเหลือครูในการเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากครูต้องได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรมใหม่ด้วยวิธีการที่หลากหลาย

5. การพัฒนาครูให้ทันสมัย การนิเทศการศึกษามีความจำเป็นต่อการส่งเสริมให้ครูเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วิทยาการ เทคโนโลยีที่มีอยู่เสมอ

ความจำเป็นของการนิเทศการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ให้ความช่วยเหลือครูให้มีความสามารถในการปรับปรุงพัฒนาเทคนิคการสอน การทำงาน เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดไว้

สรุป

การนิเทศการศึกษา จึงหมายถึง การชี้แจง การแสดง หรือการแนะนำเกี่ยวกับการสอน และการอบรม การนิเทศการศึกษาเป็นภารกิจที่จำเป็นต่อการจัดการศึกษา จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ในหลายๆด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการพัฒนาคุณภาพ การเรียนการสอน ดังจะเห็นได้จากเหตุผลความจำเป็นในหลายประการ ซึ่งการนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือและพัฒนางาน ให้ทันต่อสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับมีเป้าหมายในการปฏิบัติงานร่วมกันคือ พัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งจำเป็นต้องใช้กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน และกระบวนการนิเทศ เพื่อจะได้ช่วยส่งเสริม สนับสนุนการทำงานซึ่งกันและกัน รวมถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์และมาตรฐานการศึกษาของประเทศให้ได้ตามมาตรฐาน และกระบวนการนิเทศการศึกษาก็มีขอบข่ายการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นการควบคุม มาตรฐานการศึกษาโดยตรง จะเห็นว่าการนิเทศการศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนา ปรับปรุง และเพิ่มประสิทธิภาพการศึกษาในสถานศึกษา ให้ครูมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตร สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

การนิเทศการศึกษา คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการรวมพลังสร้างสรรค์ในการพัฒนาครู ผู้บริหารโรงเรียน ให้เป็นบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถบนฐานสมรรถนะของแต่ละคนที่แตกต่างกันให้เต็มศักยภาพ สามารถนำพาคุณภาพ การจัดการศึกษาถึงเป้าหมายสูงสุด คือ คุณภาพผู้เรียนที่ต้องการ เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นักเรียนไม่สามารถมาเรียนได้ตามปกติ มีจัดการเรียนการสอนON-LINE (เรียนผ่านอินเทอร์เน็ต) ON-DEMAND (เรียนผ่าน Application) ON-HAND (เรียนที่บ้านโดยหนังสือเรียนแบบฝึกหัด) เกิดนวัตกรรมการนิเทศการศึกษาแบบใหม่ในลักษณะทางไกล ผ่านแอปพลิเคชันต่างๆ เช่น ผ่านโปรแกรม Google Meet, Zoom, เฟสบุ๊ก,ไลน์ และการลงพื้นที่ ได้ดำเนินการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยให้มีผลกระทบต่อเวลาในการจัดการเรียนรู้น้อยที่สุด การนิเทศเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ฉบับปรับปรุง 2560 โดยใช้กระบวนการนิเทศอย่างหลากหลาย เช่น กระบวนการนิเทศเข้าใจ เข้าถึง พัฒนาระบบการ นิเทศแบบผสมผสาน ใช้เทคนิคการนิเทศที่หลากหลาย เช่น การนิเทศแบบทีม การนิเทศโดยใช้โรงเรียนเป็น ฐานการนิเทศแบบมีส่วนร่วม Coaching and Mentoring กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ PLC, AAR เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรองทอง จิรเดชากุล. (2550). คู่มือการนิเทศภายในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธารอักษร.
- คณะกรรมการคุรุสภา. (2557). มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว57. 30.
- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2555). การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิพริ้นท์ (1991) จำกัด, 131.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2551). การบริหารงานวิชาการและการนิเทศภายในสถานศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ณัฐกานต์ ฉิมงาม. (2564). หลักการ แนวคิด ทฤษฎีการนิเทศการศึกษา. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนครสวรค์ เขต 1.

- ภัณฑิรา สุปการ. (2557). รูปแบบการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. (ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รุ่งชัชดาพร พรवेशชาติ. (2551). การนิเทศการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 5). สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วารสารวิจัยวิชาการ.(2565) การนิเทศการศึกษาหนึ่งตัวช่วยในการพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2565) | 287.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต1. (2564). แผนปฏิบัติการนิเทศการศึกษา (กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา : เอกสารหมายเลข 11/2564), 46.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). หน่วยศึกษานิเทศก์, ปิทองแห่งการนิเทศภายในห้องเรียนเป็นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร, 2.
- . (2564). แนวทางการนิเทศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก. Active Learning (หน่วยศึกษานิเทศก์: เอกสาร หมายเลข 4/2564).
- อัญชลี ธรรมะวิธิกุล. (2554). กระบวนการในการจัดการนิเทศการศึกษา. เข้าถึงได้จาก <https://panchalee.wordpress.com/2009/03/30/process/>.
- เอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2560). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบยั่งยืนของสถานศึกษา, หน้า: 1.
- Aggarwal, S. P. (1967). Inventory control aspect in warehouses. New Delhi: Indian National Science Academy.
- Briggs, Thomas H. and Joseph Justman. Improving Instruction through Supervision New York: McMillan, 1952.
- Glickman, C.D. (1981). Developmental Supervisor: Alternative Practices for Helping Teachers Improve Instruction. Washington D.C.: Development.
- Harris, Ben M. (1985). Supervisory Behavior in Education. New Jersey: Prentice-Hall. Supervision and Curriculum Development.